

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Eva Škubová

Jazyková manipulace v denním tisku

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Eva Škubová**

Vedoucí práce: **PhDr. Otakar Šoltys, CSc.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

ŠKUBOVÁ, Eva. *Jazyková manipulace v denním tisku..* Praha, 2012. 34 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Otakar Šoltys, CSc.

Abstrakt

Tato práce se zabývá jazykem zpravodajství v českém tisku a jeho neutralitou a objektivitou. Vychází přitom z vysokých očekávání společnosti ohledně kvality a pravdivosti mediálních obsahů a zkoumá vlivy na konečnou podobu zpravodajského produktu. Dále formuluje a popisuje na základě klasických lingvistických kategorií typické prostředky jazykové manipulace. V druhé části práce potom analyzuje titulní stránky českých deníků a zjišťuje, do jaké míry jsou využívány.

Abstract

This thesis deals with the topic of the language of news reporting in the Czech print mass media with relation to its neutrality and objectivity. Using the society's high expectations about the quality and truthfulness of the media content as a starting point, it explores the influences on the media product. Furthermore, based on the classic linguistic categories, it describes the typical means of linguistic manipulation in texts. In its other part, it analyses the cover pages of Czech dailies to find out to what extend the means of linguistic manipulation are still being used.

Klíčová slova

Jazyk médií, manipulace, objektivita, mediální obsah, neobjektivní jazyk, manipulativní jazyk

Keywords

Language of the media, objectivity, manipulation, linguistic manipulation, mass media content

Rozsah práce: 34 normostran

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. 1. 2012

Eva Škubová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Otakaru Šoltysovi, CSc., za mimořádnou vstřícnost a ochotu dobře poradit i za ne zcela standardních podmínek.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT:

Příjmení a jméno diplomanta:

Škubová Eva

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomanta:

2007

E-mail diplomanta:

eva.skubova@gmail.com

Studijní program/studijní obor:

Mediální studia

Předpokládaný název práce v češtině:

Jazyková manipulace v denním tisku

Předpokládaný název práce v angličtině:

Linguistic manipulation in the daily press

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012)

LS 2010/2011

Jedná se o téma (zakřížkujte platnou odpověď):

navrhované studentem

z nabídky IKSŽ

Příjmení a jméno pedagoga, který téma vypsál:

Pedagog, s nímž byly teze konzultovány (příjmení, jméno, pracoviště – vzor: *Bednářová, Petra, KŽ IKSŽ UK FSV*):

Šoltys, Otakar, KMS IKSŽ UK FSV

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Práce se bude zabývat těmi aspekty jazyka médií, které mohou vést k mylné, nepřesné nebo zkrácené interpretaci obsahu textu, potažmo k formování pokroucené představy o skutečnosti.

Za cíl si bude klást ověření skutečného výskytu potenciálně manipulativních formulací a prostředků v současném českém denním tisku. Jelikož budou analyzovány všechny celostátní české deníky, bude rovněž možné porovnat výsledky bulvárních a nebulvárních deníků a vysledovat typické znaky či případné tendence obou typů novin.

Zdůvodnění výběru tématu práce, včetně stručného popisu řešení nejvýznamnějších otázek vztahujících se k tématu v odborné literatuře oboru (rozsah max. 1000 znaků):

Za předpokladu čistě informativního charakteru zpravodajských textů tištěných deníků, jejichž cílem by mělo být objektivní a nestranné ztvárnění skutečnosti, a na pozadí teorií lingvistického konstruktivismu (např. B. L. Whorfa) bude práce pokusem vyčlenit konkrétní jazykové prostředky, které mohou dopomoci k manipulaci vnímání obsahu mediálního textu v souladu s určitou ideologií. V ekolingvistickém pojetí A. Filla jsou jisté ideologie obsažené již v jazyce samotném a jeho strukturách, jiné jsou tvořeny až užitím jazyka s konkrétním účelem, jak podotýká H. J. Heringer a jiní. Z prací dalších odborníků vyplývá (L. de Saussure, H. Elsen aj.), že jazykovou manipulaci je možné sledovat na morfologické/syntaktické, lexikální/sémantické a především pragmatické úrovni.

Volba tématu není motivována snahou o cenzuru, ale o upozornění na aspekty, jež se z hlediska objektivního zpravodajství mohou jevit jako problematické.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

I. Teoretická část - formuluje výše zmíněná teoretická východiska jak z hlediska jazykovědy, tak z pohledu mediální teorie.

I.a "Neúmyslná manipulace": Ideologie obsažené v jazyce samotném, které se objevují již na hladině langue (F. de Saussura) a je takřka nemožné jim předejít.

I.b "Úmyslná manipulace": Potenciálně manipulativní jazykové prostředky, které jsou realizovány na úrovni parolové, je možné jim předejít a jejich užití tak může (i když nemusí) být spojeno s konkrétním úmyslem. Zde bude možné další členění:

I.b i Morfologická a syntaktická úroveň

I.b ii Lexikální a sémantická úroveň

I.b iii Pragmatická úroveň

II. Praktická část - bude věnována samotné analýze uvedených periodik.

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován) a **postup (technika) při jeho zpracování:**

Bude se jednat o kvantitativní obsahovou analýzu, v jejímž rámci bude zjišťován skutečný výskyt jazykových prvků stanovených v teoretické části práce v materiálu, a to na morfologické/syntaktické, lexikální/sémantické a pragmatické rovině. Zkoumaný materiál budou tvořit zpravodajské části titulních stran vydání všech celostátních deníků (tj. Lidových novin, Mladé fronty Dnes, Hospodářských novin, Práva, Aha! a Blesku) ze tří dnů roku 2009.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

Kraus, J.: Jazyk v proměnách komunikačních médií. Praha: Karolinum, 2008.

Aktuální kniha, která shrnuje široké pole aspektů jazyka médií a masové komunikace, od konceptů komunikace přes konstrukce skutečnosti až po textovou a diskurzivní analýzu.

Fidelius, P.: Řeč komunistické moci. Praha: Triáda, 2002.

Autor se věnuje jazyku oficiální komunistické propagandy v Československu, přičemž poukazuje na její manipulativní charakter ve smyslu zachování a utužování moci.

de Saussure, L. - Schulz, J.: Manipulation and Ideologies in the Twentieth Century. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, 2005.

Kniha, která pohlíží na jazykovou manipulaci v souvislosti hned s několika konkrétními totalitními ideologiemi dvacátého století. Vychází přitom z předpokladu, že manipulace se uskutečňuje především na pragmatické úrovni.

Lay, R.: Manipulation durch die Sprache. München: Wirtschaftsverlag Langen-Müller/Herbig, 1977.

Jazyková manipulace z psychologického úhlu pohledu, přičemž vyjmenovává nositele manipulačních technik i techniky samotné. Ačkoliv autor nevychází lingvistických teorií, ve svých kategoriích se velmi těsně přibližuje Griceovým maximám, resp. jejich nedodržení coby manipulace.

Fill, A.: Ökologuistik. Tübingen: Günter Narr Verlag, 1993.

Kniha uvádějící do problematiky ekolinguistiky mimo jiné popisuje jisté ideologie odrážející se v jazyce - např. nadvládu lidí nad zvířaty (antropocentrismus), nadřazenost jednoho pohlaví nad druhým (andrcentrismus) či jedné skupiny lidí nad jinými (etnocentrismus) atd.

Whorf, B. L.: Language, Thought, and Reality. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, 1987.

Práce dokazuje vliv mateřského jazyka a jeho struktur na vnímání skutečnosti. Zakládá se přitom na srovnání angličtiny a jejích rodilých mluvčích s jazykem a mluvčími jihoamerického indiánského kmene Hopi.

Heringer, H. J.: "Ich gebe Ihnen mein Ehrenwort" Politik, Sprache, Moral. München: Verlag C. H. Beck, 1990.

Kniha, jež je věnována politické veřejné komunikaci, popisuje kromě teoretických východisek několik konkrétních případů, kdy bylo v mediálním diskurzu využito jazyka k vytvoření

určitého obrazu skutečnosti, který se lišil od objektivní reality.

Disman, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 2002.

Dílo popisující fáze sociologického výzkumu - tvorbě hypotéz, výběru vzorku, sběru dat i následnému zpracování - se zaměřuje především na kvantitativní výzkum, nepřehlídí ale ani jiné typy.

Eco, U.: Jak napsat diplomovou práci. Olomouc: Votobia, 1997.

Průvodce celým procesem psaní diplomové práce, od volby tématu přes vyhledávání literatury a tvorbu pracovního plánu až po samotné psaní. Podrobně je rovněž popsáno správné citování a parafrázování převzatých myšlenek.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Husáková, Věra: Strategie manipulativních sdělení v politických diskusních televizních pořadech. IKSŽ 2008

Datum / Podpis studenta

.....

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ (včetně části, kterou vyplňuje institut!), **PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO** V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A **NECHAT VEVÁZAT DO DIPLOMOVÉ PRÁCE.**

TUTO ČÁST VYPLŇUJE INSTITUT:			
Vyjádření IKSŽ: Vedení IKSŽ teze projednalo na svém zasedání dne s tímto výsledkem:		Schváleno ☐	
		Neschváleno ☐	
Důvody případného neschválení práce		Téma je již zpracované ☐	
		Špatně formulované téma a cíl ☐	
		Špatně zvolená metoda práce ☐	
		Nedostatečná rešerše literatury ☐	
		Nevhodně zvolené prameny ☐	
		Nedostačující úroveň tezí ☐	
		Jiné	
		
		
Navržený vedoucí práce	Souhlas vedoucího práce navrženého vedením institutu	Příjmení a jméno	Datum /Podpis
	
Návrhy na konzultanty (v případě, že takové návrhy z jednání vedení IKSŽ vyloučí)		Příjmení a jméno	Příjmení a jméno
	
Schválené teze převzal/a student/ka		Příjmení a jméno	Datum /Podpis
	
Návrhy na oponenta: Vedení IKSŽ na svém zasedání dne navrhlo, aby předloženou práci oponoval/a:		Příjmení a jméno	
		

Obsah

Úvod.....	2
1. Teoretická část.....	3
1.1. Zpravodajství v informační společnosti.....	3
1.2. Problém objektivity.....	4
1.3. Vlivy na obsah a způsob zpracování zpravodajských produktů.....	5
1.3.1. Vlastnictví médií.....	5
1.3.2. Profesní rutiny.....	6
1.3.3. Ucelená teorie o vlivech.....	7
1.4. Jazyk zpravodajství a problematika manipulace.....	8
1.4.1. Jazyk manipulace.....	9
1.4.2. Morfologická úroveň.....	9
1.4.3. Syntaktická úroveň.....	11
1.4.4. Sémantická úroveň.....	12
2. Praktická část.....	16
2.1. Zkoumaný vzorek.....	16
2.2. Analýza.....	16
2.3. Výsledky analýzy.....	29
Závěr.....	31
Použitá literatura.....	32

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje jazyku českých médií, konkrétně zpravodajství českých deníků, z hlediska jeho neutrality a objektivitu a možnosti zneužití k manipulaci.

Vychází z předpokladu, že společnost, jejíž postoje ve značné míře závisí na informacích z médií, očekává vysoce kvalitní, tedy pravdivé, nepředpojaté, neutrální a objektivní mediální produkty, především pak zpravodajské. Práce ve své teoretické části prozkoumá, jak jsou tyto požadavky zakotveny a zda je vůbec teoreticky možné jich dosáhnout. Dále si bude všimnout vlivů na zpravodajství, potažmo jeho objektivitu. Poté se zaměří na hlavní nástroj tištěných médií – jazyk. Pomocí odborné literatury formuluje základní lingvistické prvky typické pro manipulativní či persvazivní jazyk, a to na třech rovinách: morfologické, syntaktické a sémantické.

V praktické části si klade si za cíl kvantitativně přezkoumat, zda a do jaké míry se český celostátní tisk ve svém zpravodajství přibližuje ideálu, potažmo jak často užívá typicky neobjektivních prostředků. Vzhledem k tomu, že analyzovaný vzorek bude obsahovat jak bulvární tak nebulvární tisk, se pokusí rovněž vysledovat tendence obou typů periodik.

Během doby, která uplynula od podání tezí, došla autorka práce v rámci rešerší k novým poznatkům. Proto se konečná podoba práce v několika bodech odlišuje od původního záměru:

- jako výchozí stanoviska pro úvahy o realitě a její konstrukci byly zvoleny teoretické koncepty z oboru mediálních studií a bylo upuštěno od čistě lingvistického náhledu na věc
- dále bylo – ve snaze předejít přílišné povrchnosti práce – zúženo tematické zaměření na prostředky, které byly v původní terminologii označené za „úmyslnou manipulaci“
- způsobem odpovídajícím dvěma předešlým bodům byla upravena odborná literatura.

1. Teoretická část

1.1. Zpravodajství v informační společnosti

Podle encyklopedie žurnalistiky Osvaldové a Halady se pod pojmem „zpravodajství“ rozumí jak novinářská činnost, která spočívá ve vyhledávání, třídění, výběru, interpretaci a předávání informací a faktů mediálním recipientům, tak během této činnosti vzniklý mediální produkt, na jehož základě si veřejnost tvoří názor na okolní svět. (Osvaldová/Halada 2007: 241)

Vzhledem k takové moci, jež je zpravodajskému produktu přisuzována, klade společnost nemalé požadavky a očekávání na jeho kvalitu a způsob jeho zpracování. Zmíněná encyklopedie o nich také hovoří: zpravodajství má být „pokud možno přesné, vyvážené, nepředpojaté a poctivé při výběru, zpracování a prezentaci, nestranné, aktuální, včasné, jasné a srozumitelné.“ (ibid.) Požadavky související se základním právem občana na informace, které je součástí Ústavy České republiky, dále ohledně profesionality jejich zpracování a důvěryhodnosti osobnosti novináře jsou rovněž zachyceny v Etickém kodexu novináře Syndikátu novinářů České republiky, který mj. také stanoví, že „občan má právo na objektivní obraz skutečnosti.“ (Syndikát novinářů České republiky 2008)

V případě audiovizuálních médií je požadavek objektivity zakotven přímo v legislativě České republiky; zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání stanoví v paragrafu 31 „Obsah programů“ v bodě 2: „Provozovatel vysílání poskytuje objektivní a vyvážené informace nezbytné pro svobodné vytváření názorů. Názory nebo hodnotící komentáře musí být odděleny od informací zpravodajského charakteru.“ (Zákon č. 231/2001 Sb.) V současnosti platný tiskový zákon však takovou klauzuli nezná. (srov. Zákon č. 46/2000 Sb.)

Obecnou nezbytnost oddělovat obě sféry, tedy zpravodajství, které má „pouze přetlumočit fakta“, od publicistiky, která vyjadřuje názor novináře, zdůrazňuje i výše zmíněná encyklopedie. (Osvaldová/Halada 2007: 241) Takový postup je nezbytnou součástí snahy o vyváženost. (Osvaldová 2001: 15)

Oba žánry se však neliší pouze obsahem, nýbrž i formou: „Zatímco u zpravodajství předpokládáme neutralitu v přístupu k údajům i ve výrazu, publicistika se neobejde bez osobního stanoviska a individuálního projevu při použití jazykových a stylistických prostředků.“ (Osvaldová 2001: 14–15)

1.2. **Problém objektivit**

Dosažení absolutní objektivit – budeme-li vycházet z předpokladu, že existuje – se v mediální praxi však jeví jako krajně problematické. Osvaldová je jedním ze zastánců názoru, že neutrální zpravodajství nemůže existovat, „protože není v lidských silách zbavit se jisté tendenčnosti a zaujetí. (...) I s nejlepším předsevzetím (nebo právě s ním) lze s fakty manipulovat.“ (Osvaldová 2001: 13) McNair upozorňuje na fakt, že objektivita a pravda mohou být relativní ve vztahu k třídní, kulturní či jiné příslušnosti. Rozlišuje přitom tři druhy skutečnosti:

1. „svět takový, jaký *je* (a jaký by byl, ať už v přítomnosti lidského pozorovatele, nebo bez něj);
2. svět, jak jej *vnímají* lidští pozorovatelé;
3. svět, jak jsou o něm *podávány zprávy*.“ (McNair 2004: 74–75)

Skutečnost podobnou té ve třetím bodě představují i Jirák a Köpplová, když hovoří o mediální realitě, kterou definují jako „relativně ucelenou představu o světě, hodnotách a představách“, kterou média nabízejí. (Jirák/Köpplová 2003: 127) Do zpravodajství se jejím prostřednictvím promítají tzv. dominantní hodnoty dané společnosti, a to takovým způsobem, „jako by tyto hodnoty byly „přirozenou“ součástí samotné reality.“ (Burton/Jirák 2001: 185, odstraněno tučné formátování) Autoři v této souvislosti připomínají koncept dominantní ideologie van Dijka, která je tvořena názory lidí, kteří disponují rozhodovacími pravomocemi. (ibid.) Objektivitou se tak rozumí spíše intersubjektivita, kterou je alespoň teoreticky možno zpětně vysledovat a ověřit, vychází-li se ze stejných stanovisek. (Jirák/Köpplová 2003: 127)

K posilování dominantních hodnot přispívají novináři paradoxně právě svou snahou o objektivitu. McNair formuluje následující pravidla „objektivní žurnalistiky“:

- „objektivita oddělení faktů od názorů;

- vyvážený záznam a popis diskuse;
- potvrzení žurnalistických výroků odvoláním se na příslušné autority.“ (McNair 2004: 71)

Přítom právě ona v posledním bodě zmíněná autorita – tedy důvěryhodný zdroj informací – závisí do značné míry na volbě novináře, který je pod vlivem jednak vlastních kulturních předpokladů, jednak organizačních rutin. Častým upřednostňováním informací od oficiálních zdrojů nebo zveřejňováním názorů jistých, vždy stejných elitních skupin, jež jsou považovány za důvěryhodné, i když nejsou zcela nestranné, může dojít k vyloučení jiných, alternativních hlasů. (McNair 2004: 78)

1.3. Vlivy na obsah a způsob zpracování zpravodajských produktů

McNair tvrdí, že „obsah zpráv je produktem profesní etiky, běžných postupů a byrokratické organizace žurnalistiky.“ (McNair 2004: 64) Následující kapitola ve stručnosti shrne hlavní koncepty týkající se pozadí vzniku zpravodajského produktu a vlivů na jeho konečnou podobu.

1.3.1. Vlastnictví médií

Novináři se coby tvůrci zpravodajských produktů musejí vypořádávat mj. s externími tlaky na jejich práci, které na ně působí ze strany politiků a vlastníků, ze strany nových technologií i ze strany trhu. (McNair 2004: 64) Mediální trh se, co se vlastnictví subjektů na něm činných týče, v současné době vyznačuje silnou tendencí ke koncentraci vlastnictví, a to dvojího typu:

1. horizontální koncentrace vlastnictví, kdy jednomu subjektu patří různé podniky stejného typu, které by si mohly konkurovat;
2. vertikální koncentrace vlastnictví, kdy jeden subjekt vlastní podniky, zaměřující se na různé fáze výrobního procesu.

Vyskytuje se i tzv. křížené vlastnictví, které je kombinací obou. (Jiráček/Köpplová 2003: 66–67) Kumulace vlastnictví vyvolává obavy o využití moci, kterou takové koncerny disponují, k hájení vlastních zájmů na úkor zbytku světa. (Jiráček/Köpplová 2003: 70–72)

1.3.2. Profesní rutiny

Zpravodajství coby produkt mediálních organizací vzniká v rámci ustálených výrobních postupů, tzv. rutin, a to i přesto, že se má ze své podstaty věnovat aktuálním záležitostem. V praxi totiž zpravodajství sestává pouze z malé části skutečně nečekaných událostí. (Jiráček/Köpplová 2003: 75–76) Výběr událostí do zpráv probíhá podle stálých kritérií. (ibid.) Jednou z nejvýznamnějších studií k tomuto tématu je koncept zpravodajských hodnot Galtunga a Rugeové, ve kterém autoři jmenují dvanáct faktorů, které rozhodují o zařazení té které zprávy:

- frekvence, která se vztahuje na časový úsek události;
- rozměr, neboli absolutní intenzita události;
- jednoznačnost;
- blízkost, a to jak fyzická či geografická, tak kulturní;
- souznění s očekáváním;
- nečekanost, která se ovšem nevylučuje s očekáváním;
- kontinuita;
- kompozice;
- vztah k elitním národům;
- vztah k elitním osobám;
- personifikace;
- negativita. (Galtung/Ruge 1965: 70)

Jiráček a Köpplová upozorňují na negativní společenské dopady užívání takových hodnot ve zpravodajství – průběh události může být ovlivněn samotnou přítomností médií nebo může docházet ke zkreslování významu některých událostí v důsledku nadhodnocení určitých zpravodajsky významných aspektů. Rovněž „(...) se znalost zpravodajských hodnot stává prostředkem pro cílevědomé ovlivňování obsahu médií soustavným či příležitostným inscenováním událostí ze strany všech subjektů, jež mohou mít na přítomnosti v médiích zájem.“ (Jiráček/Köpplová 2003: 78)

Dalším významným konceptem zabývajícím se mediálními obsahy je gatekeeping. Jeho průkopníkem je David Manning White, který navazuje na práci Kurta Lewina, autora termínu gatekeeper. White provedl výzkum, na jehož začátku požádal novináře

s pětadvacetiletou žurnalistickou praxí, jenž je zodpovědný za výběr agenturních zpráv do regionálního deníku ve stotisícovém městečku na americkém středozápadě, aby mu týden sbíral všechny agenturní zprávy, které obdrží, ale rozhodne se nezveřejňovat. Zároveň mu je měl označit důvodem, proč se je rozhodl vyřadit. Po vyhodnocení výsledků White dochází k závěru, že výběr zpráv je vysoce subjektivní a závisí především na zkušenostech, názorech, úsudcích a očekáváních novináře – gatekeepera a událost se stává nebo nestává zprávou z důvodů nejen technických, ale i například politických. (White 1999: 66–72)

Podle Breeda má každá redakce svá určitá nevyřčená pravidla, jak nakládat s informacemi a vytvářet zpravodajské produkty, která jsou daná vydavatelem. Noví redaktoři se těmito pravidly nezačínají řídit úplně automaticky, ale osvojí si je a přijmou za své postupně během práce. Breed jmenuje šest hlavních důvodů, proč se tak děje:

1. Redaktoři uznávají autoritu svého zaměstnavatele a bojí se sankcí.
2. Redaktoři cítí povinnost, uznání či vděčnost vůči nadřízeným či starším kolegům.
3. Redaktoři chtějí být povýšeni.
4. Absence uskupení či organizace, která by se interními pravidly redakcí zabývala.
5. Redaktoři mají rádi svou práci a přátelskou atmosféru v redakci.
6. Redaktoři mají v první řadě zájem o zprávy a jejich získávání. Do této činnosti také investují naprostou většinu své energie, konkurenční boj je nutí k co nejvyšší rychlosti a efektivnosti. Čas přemýšlet o redakčních rutinách zbývá jen zřídka. (Breed 1999: 79–84)

1.3.3. Ucelená teorie o vlivech

Shoemakerová a Reese vypracovali následující ucelenou teorii vlivů na mediální obsah. Zahrnuje vlivy na několika rovinách:

- vliv individuálních pracovníků médií, tedy jejich vzdělání, původ, demografická charakteristika, životní postoje a chápání rolí;
- vliv mediálních rutin, např. události, které vhodně odpovídají redakčním procesům (uzávěrkám atd.) a představám o zprávě se spíše stanou zprávou;

- organizační vlivy, např. osobní postoje a hodnoty vlastníka média se mohou odrazit i ve zpravodajských částech média; čím vzdálenější je místo bydliště vlastníka od média, tím méně lokálních zpráv se bude publikovat; je-li editor současně zodpovědný i za obchodní stránku mediální organizace, dává v případě nutnosti vyšší prioritu obchodní straně věci atd.
- externí vlivy, které pocházejí z vně mediálních organizací, např. čím méně se toho stane, tím více se budou zprávy opírat o oficiální PR vyjádření; čím více bude médium kritizovat vládu, tím více se bude vláda snažit ho ovládnout; čím více je médium kritizováno, tím větší má sklon k autocenzuře;
- vliv ideologie, který se odráží v udržování stávajícího sociálního pořádku a hodnot. Čím více se od něj lidé odchýlí, tím spíše se objeví v médiích a budou stereotypizováni a označeni za nebezpečné. Redaktoři při referování o nich také snáze upustí od snahy o objektivitu vyváženost. Čím více jsou média propojená s elitami, tím více bude mediální obsah konzistentní s jejich názory na svět. (Shoemaker/Reese 1991: 254 – 261)

Problematiku lze tedy shrnout slovy Jiráka a Burtona: „Zprávy jsou vykonstruované a součástí jejich konstrukce jsou i hodnotová sdělení, která nejsou vlastnostmi událostí, nýbrž jsou do sdělení vnášena médiem.“ (Burton/Jirák 2001: 185)

1.4. Jazyk zpravodajství a problematika manipulace

„Jazyk médií je nástrojem veřejného dorozumívání,“ stanoví mimo jiné definice žurnalistické encyklopedie (Osvaldová/Halada 2007: 97) Jak již bylo uvedeno výše, požadavky na jazyk zpravodajství se liší od požadavků na jazyk publicistiky analogicky k jejich funkcím informovat a přesvědčovat. Pro jazyk zpravodajství je klíčová za prvé „věcná sdělnost a rychlá zpracovatelnost textu (příjemcem)“, za druhé objektivita, ve které je zahrnuta „věcnost, citová, hodnotová a výrazová neutrálnost.“ (Osvaldová 2001: 108) Užití persvazivních prvků jazyka, které je v publicistice přípustné, by se ve zpravodajství však dalo označit za pokus o manipulaci, neboť prostředky jazyka persvaze a manipulace jsou povětšinou stejné. (Srpková 2005: 200) Výjimku tvoří „lež, záměrně nepravdivé tvrzení nebo záměrné zamlčení některých informací, které jsou pro zdroj a jeho cíl nepříznivé,“ jež jsou znakem výhradně manipulace. (Srpková 2005: 203)

Pojem manipulace pak Kraus chápe jako snahu „autora diskurzu přivést adresáta (skupinu adresátů) k názoru, který se obvykle příliš neshoduje (tj. shoduje se jen částečně) s jeho vlastními názory (...) Cílem manipulace je vytvořit předpoklady pro to, aby adresát vykonával činnosti (...), které autorovi manipulativního diskurzu přinášejí užitek.“ (Kraus 2003: 21). Důležitým znakem manipulace je přitom fakt, že bývá skrytá. Adresátovi tudíž není ponechána svoboda rozhodování. (Srpková 2005: 203) Právě v tom se liší manipulace od persvaze. (ibid.)

1.4.1. Jazyk manipulace

Konkrétních jazykových prostředků, které by mohly být užity k manipulativním cílům, zmiňuje odborná literatura celou řadu. Pro účely této práce budou rozřazeny v souladu s klasickou klasifikací v lingvistice do následujících kategorií:

1. morfologická, jež bude zahrnovat prvky týkající se tvarosloví a slovních druhů,
2. syntaktická, která bude obsahovat prostředky na úrovni celých vět a
3. sémantická, která se bude zabývat významem slov a slovních obrátů.

1.4.2. Morfologická úroveň

- Slovesa

Vzhledem k poměrně velkému počtu mluvnických kategorií sloves lze v odborné literatuře nalézt mnoho možností jejich využití k přesvědčování nebo zneužití k manipulaci. V rámci slovesného způsobu bývá zmiňováno především užití imperativu, nejčastěji v první a druhé osobě množného čísla, např. *zvykejme si* nebo *pěkně si to rozmyslete* (Nováková 2005: 146). Objevuje se ovšem i druhá osobě čísla jednotného, jako jeden z příkladů uvádí Hoffmannová formulaci z časopisu pro dívky "*Rozmazli své vlasy*". (Hoffmannová 2005: 81) Užití rozkazovacího způsobu v druhé osobě je účinné, neboť nutí příjemce zprávy se do této osoby projektovat a vyvolává tak představu dialogu. (Hoffmannová 2005: 81-82)

Užití první osoby množného čísla je ovšem problematické napříč všemi slovesnými způsoby. Kraus ho řadí mezi typické prvky politické manipulace, které se snaží zdůrazňovat shodu názorů politických vůdců jako autorů diskurzu a lidu jako příjemce. (Kraus 2003: 21) I podle Minářové, která slovesa v první osobě plurálu nachází i v

církevním tisku, se jedná o působivý prostředek persvaze, kterým se vyjadřuje totožnost autora a publika. (Minářová 2005: 134)

- Zájmena

Velmi podobným způsobem jako u sloves v první osobě je tomu i u osobních zájmen první osoby, především potom u množného čísla *my*. I zde je podtrhována jednotnost názoru autora masového sdělení a jeho publika. (Kraus 2003: 21) Podle Osvaldové (2001: 124) jsou takové subjektivizující prvky z hlediska objektivitu ve zpravodajství nežádoucí, nicméně k jejich užití někdy z důvodů snah o zvýšení zajímavosti zpráv vyskytuje. Takové prostředky přitom podle autorky nemívají za úkol ovlivnit názor příjemce na obsah zprávy, ale plní funkci kontaktní – tedy mají vzbudit a udržet zájem příjemce. Přesto zde k ovlivňování může docházet. (Osvaldová 2001: 124)

- Podstatná jména

Co se týká mluvnických kategorií podstatných jmen, bývá zmiňován v souvislosti s persvazí a případnou manipulací v případě pádů vokativ. Oslovování, v jiných kontextech typické spíše pro ústní projev, považuje Minářová za rys vlastní i církevní psané publicistice. Oproti tomu u necírkevního tisku se oslovení vyskytuje zřídka – pouze v úvodních šéfredaktorů, kteří se přímo obrazejí na čtenáře. (Minářová 2005: 134) Hoffmannová vokativy hojně nalézá i v ženských časopisech a řadí je k typickým prvkům strategií bulvárního tisku. Oslovování přitom nemusejí být nutně čtenáři coby adresáti diskurzu, nýbrž i osoby, o kterých se v článkách píše. (Hoffmannová 2005: 84)

- Přídavná jména

Jedním z typických rysů jazyka propagandy je užívání přídavných jmen v superlativu v případech, kdy to vzhledem ke konstrukci věty ani k jiným okolnostem není nutné (např. nejedná se o srovnání). (Sikora 1989: 293, srov. také Lotko 1995: 109) Sikora toto pozoruje v polském nacistickém tisku a nachází například formulace jako „*nejostřejší protest gdaňské vlády*“ (Sikora 1989: 293, můj překlad). Nahrazování pozitivu superlativem je podle Lotka důsledkem tzv. sémantické inflace, která je způsobená nadužíváním některých slov a z něho plynoucím oslabením jejich významu.

Dochází potom k tomu, že kupříkladu „(...) pozitiv *důležitý* se jeví jako banální, proto se nahrazuje superlativem *nejdůležitější* (...)“ (Lotko 1995: 109)

1.4.3. Syntaktická úroveň

Na úrovni větných celků se jako možnost ovlivňování nabízí především v oblasti druhů vět.

- Věty tázací

Věty tázací ve formě řečnických otázek patří k nejběžnějším řečnickým figurám v novinových článcích s persvazivní funkcí jako komentáře, které analyzovala Mžourková (2005: 143). "Na otázku, jež si autor pokládá, odpoví sám vzápětí, či na konci článku, např. – *Na jaké ploše tedy les obnovit? Na celé, a to přirozenou cestou* (49/2004) (...)." (Mžourková 2005: 143) Často se vyskytují i řečnické otázky bez odpovědi. (ibid.)

Lay ve své publikaci o manipulaci jazykem, která o dané problematice pojednává z hlediska psychologického, objasňuje, proč jsou řečnické otázky účinné jako nástroj manipulace a proč jsou řečnické odpovědi přijímány snáze než běžné oznamovací věty: Položením řečnické otázky je totiž v příjemci diskurzu vytvářen jistý tlak či potřeba najít na tuto otázku odpověď. Tato potřeba je ukojena, je-li příjemci nabídnuta i řečnická odpověď. Zároveň příjemce pocítí ulehčení a vděčnost vůči řečníkovi, neboť ho zbavil námahy, a to i za předpokladu, že obsah řečnické odpovědi neodpovídá názoru či přesvědčení příjemce. Ve většině případů nejsou řečnické odpovědi podrobovány takové kritice ze strany příjemce jako běžná vyjádření. (Lay 1977: 45)

Tázací věty v této funkci nachází i Nováková (2005: 146) a Hoffmannová (2005: 84), podle níž jsou součástí persvazivní strategie bulvárního tisku (viz níže věty zvolací).

- Věty zvolací

Zvolací věty jsou vedle vět tázacích jedním z nejčastějších prostředků bulvární strategie, kterou Hoffmannová označuje jako „pokřikování“ a které přisuzuje výrazný persvazivní vliv na čtenáře a jeho úsudek o obsahu a aktérech článku. Fiktivní výroky, které v rámci takové strategie vznikají, obsahují i výše zmíněné vokativy a „(...) mají podobu

stylizovaných přímých řečí, které jsou buď vkládány do úst zobrazených osob, nebo se naopak k těmto osobám obracejí, oslovují je.“ (Hoffmannová 2005: 84) Jako příklad uvádí autorka mj.: "*Iveto, chce to více pohybu! Pěkně jsi nakynula!*" (ibid.) O působivosti zvolacích vět se zmiňuje i Nováková (2005: 146).

1.4.4. Sémantická úroveň

- Konotace

Jazyk zpravodajského textu si klade za cíl usilovat o co největší míru objektivitu, s čímž je spojeno vyloučení subjektivního zabarvení, především pak hodnocení. (Osvaldová 2001: 124) To je však někdy přítomno přímo v konotační složce významu slova. Autor tedy může promítnout svůj názor to textu samotným výběrem slov, což se někdy může stát bezděčně. (Osvaldová 2001: 125) Horálek považuje za případ lexikálně sémantické manipulace situace, kdy hodnotící funkce pojmu znatelně převáží nad funkcí denotační. Jako příklad uvádí pojmenování policejního zásahu proti studentů 17. listopadu 1989 jako "masakr", čímž se měla zdůraznit jeho brutalita, třebaže k „hromadnému vraždění“, které odpovídá denotační složce významu, technicky vzato nedošlo. (Horálek 1995: 156)

- Hodnotící adjektiva a adverbia

Za výrazný prostředek přesvědčování považuje Mžourková užití hodnotících adjektiv a adverbíí, např. „*obludně vysoké schodky státního rozpočtu*“ nebo „*strašidelný výsledek*“. (Mžourková 2005: 142) Hodnotící adjektiva jako "*pokrokový*" a "*zpátečnický*" zmiňuje i Šlosar v souvislosti s jazykem propagandy a totality. Jde o taková adjektiva, "jejichž význam dominuje nad sémantikou rozvíjených substantiv." (Šlosar 1995: 111) O adverbíích hovoří zase Lotko, když vysvětluje projevy sémantické inflace (viz výše stupňování přídavných jmen). Z důvodu nadužívání některých slov dochází k oslabení jejich významu, což se jazyk propagandy snaží kompenzovat jejich opětovným zesílením mj. pomocí adverbíí, příkladně "*zvlášť důležitý*". (Lotko 1995: 109) Stejný jev popisuje i Nováková a řadí ho k užití částic. (Nováková 2005: 147; viz výše částice)

- Částice

Podobně jako slovesný kondicionál slouží k vyjádření jistotní modality i některé částice, především pak ty modální s významem nejistoty a přibližnosti, např. *prý* nebo *snad*. (Mžourková 2005: 142) Nováková (2005: 147) řadí k manipulativním prostředkům i další typy částic: částice intenzifikační, které zvyšují či snižují intenzitu vlastnosti, na kterou se vztahují, např. *velmi, naprosto, mnohem, zdaleka, poněkud, málo, celkem, značně*; dále částice vytykácí, které „omezují nebo rozšiřují platnost výpovědi“, příkladem jsou slůvka *jen, právě, obzvlášť, především*; a konečně částice modifikační, které obsahují slova jako *vlastně, prostě, klidně, přece*. (Nováková 2005: 147)

- Expresivní prvky

Jedním ze základních požadavků na jazyk zpravodajství je podle Osvaldové výrazová neutrálnost, která se ovšem může dostat do „rozporu s požadavkem zajímavosti, který se v souvislosti se zprávami rovněž uplatňuje.“ (Osvaldová 2001: 124) Připouští, že někdy média v této souvislosti sahají k výrazové expresivitě, třebaže je z hlediska objektivity nežádoucí. (Osvaldová 2001: 124-125) Výrazovou expresivitu definuje jako „užívání příznakových výrazových prostředků“ (Osvaldová 2001: 125), přičemž Mžourková vnímá příznakové výrazivo jako opak neutrálního. (Mžourková 2005: 142)

Mezi takové výrazivo řadí Osvaldová obecněčeská slova, jako v případě titulku „*Mírně ujetý chot*“. (Osvaldová 2001: 125) Odchylek od normy spisovné češtiny jako prvků persvaze si všímá i Mžourková a argumentuje, že hovorové a nespisovné výrazy „navozují dojem bezprostřednosti a posilují kontakt se čtenářem, rovněž dokreslují stanovisko autora.“ (Mžourková 2005: 142) Jde přitom o slova jako „*bonzáctví*“, „*esenbáci*“, „*fízlové*“ nebo „*děcáky*“. (ibid.)

K expresivnímu výrazivu patří citově zbarvené lidové frazeologismy, například „*Zbyly jen oči pro pláč*“ (Osvaldová 2001: 125). Minářová upozorňuje na nové obměny, rozšiřování a modifikace stávajících frazeologismů, které zintenzivňují význam sdělení a potažmo míru jeho persvaze. Uvádí příklady církevního tisku, kde se vyskytuje mj. „*neznaboh jako poleno*“, vytvořené z původního „*hluchý jako poleno*“. (Minářová 2005: 132)

Dalším expresivním prostředkem podle Osvaldové jsou metafory, například „*Bankovní horor*“ či „*Škoda odhodila tunové závaží*“. (Osvaldová 2001: 125) Stejně chápe metaforu i Hlavsa a dokládá její užití na příkladech „*vandalské dílo*“ nebo obratu „*do podstavce se zakously bagry*“. (Hlavsa 1995: 152) Podle Šlosara jsou obrazná vyjádření typu „*boj za předčasné splnění plánu*“ či „*vědecká fronta*“ nebo „*mírová ofenzíva*“, utvářena především na pozadí militarií, typickým rysem totalitního jazyka a odrážejí určité chápání světa a společnosti. (Šlosar 1995: 112)

Zatímco Osvaldová považuje expresivní prvky za příznačné především, ale ne výhradně, pro bulvární články s převážně estetickou a kontaktnou funkcí a užití takových prvků pojí s cílem získat pozornost a zájem čtenáře (ibid.), podle Mžourkové tím autor článku vyjadřuje svůj vztah k obsahu článku. (Mžourková 2005: 142) Horálek vidí v užívání expresivních prvků více než jen prohrěšek vůči objektivitě zpravodajství: „Expresivita výrazů vždy vyostřuje polemiku a odvádí od věcné podstaty sporu: snáze manipuluje.“ (Horálek 1995: 156)

- Eufemizmy

Eufemizmy, neboli výrazy, které označovaným předmětům přiřítají jisté vlastnosti a zobrazují je z jistého úhlu pohledu, mnohdy pozitivnějšího než by bylo neutrální označení, a zakrývají tím nepříjemnou nebo negativní skutečnost, jsou typickým znakem manipulativního jazyka. (Heringer 1990: 56) Šlosar připomíná v této souvislosti výzkum Klemperera z období druhé světové války a uvádí proslulý příklad nacistického eufemizmu „konečné řešení židovské otázky“ („Endlösung der jüdischen Frage“), který označoval vyhlazení Židů. (Šlosar 1995: 110) Heringer však nachází podobné příklady zkrášlování negativních významů i v současné (německojazyčné) politické komunikaci: válka je někdy označována jako „ozbrojený konflikt“ („bewaffneter Konflikt“), zbraně jako „systémy zajišťující mír“ („friedenssichernde Systeme“), bomba jako „neutronová zbraň“ („Neutronenwaffe“) a vojenské zásahy jako „záchranné akce“ („Rettungsaktion“) nebo intervence („Intervention“). (Heringer 1990: 56) Takové výrazivo je nežádoucí proto, že obsahuje hodnocení, které je implicitní, a tudíž o něm nelze diskutovat. (ibid.)

- Hyperonyma

Podobnou funkci jako eufemizmy, tedy zakrýt možná negativa jistého denotátu, nachází Šlosar i u užití hyperonym místo specifických pojmenování. Uvádí přitom příklad, kdy se hovoří o „*exportu speciální techniky*“, přičemž se jedná o „vývoz zbraní a výzbroje“. (Šlosar 1995: 112)

- Posun významu

Závažné nebezpečí totalitního jazyka tkví podle Šlosara (1995: 111) i v jevu, který popsal Fidelius a který se týká rozrušování významu několika klíčových pojmů jako „lid“ nebo „demokracie“ ústřední mocí tehdejšího komunistického Československa. Fidelius hovoří o několika principech, na nichž funguje komunistická totalitní řeč, přičemž jeden z nich nazývá principem jaderné redukce, „podle něhož je možno redukovat celek na ‚jádro‘, aniž se přitom mění kvalita (‚podstata‘) věci.“ (Fidelius 1998: 167) Vezmeme-li v úvahu pojem „lid“, pak je jeho jádrem „pracující lid“, jehož jádrem je „dělnická třída“, jejímž jádrem je „strana“. I ta má své „zdravé“ jádro, jehož jádrem je „vedení“, které může být za vhodných okolností redukováno na jediného vůdce. Toto je tedy ten „lid“, který potom rozhoduje v souladu se svými „objektivními zájmy“. (Fidelius 1998: 167—169) Podobný způsob zacházení s centrálním pojmem, kdy jen část jeho významu fakticky odpovídá skutečnosti a pojem je tedy zneužit k vyvolání mylné představy, pozoruje i Allott a dokládá ho na příkladu slova „demokracie“. Americké vojenské zásahy do cizích zemí bývají zdůvodňovány právě touhou po šíření „demokracie“; nicméně tento pojem není v těchto kontextech užíván synonymně řekněme ke státnímu zřízení, které uznává základní lidská práva a opírá se o vůli svých občanů, ale spíše ke státnímu zřízení, které podporuje svobodné podnikání bez větších regulací. (Allott 2005: 148) Nejčastěji bývají takovým způsobem zneužita slova jako „stabilita“, „globalizace“ nebo „humanitární intervence“ pro své pozitivní konotace; v případě potřeby přenést negativní konotace na jistého jedince se dotyčná osoba označí za "extremistu", "teroristu" nebo "komunistu". (Allott 2005: 149)

2. Praktická část

Na základě lingvistických kategorií formulovaných v teoretické části, do nichž byly uspořádány prvky typické pro manipulativní jazyk, byla provedena analýza titulních stran současného českého denního tisku, která se pokusí zjistit a kvantitativně doložit, zda a do jaké míry se takové prvky v tištěném zpravodajství vyskytují.

2.1. *Zkoumaný vzorek*

Materiálem pro analýzu byly zpravodajské části titulních stran šesti českých celostátních bulvárních i nebulvárních deníků: Hospodářských novin, Práva, Lidových novin, Mladé fronty Dnes, Blesku a Aha!. Bylo zkoumáno po šesti titulních stranách z pěti různých náhodně vybraných dnů z posledních dvou let: 9. 4. 2010, 19. 11. 2010, 21. 10. 2011, 28. 12. 2011, 29. 12. 2011. Celkem bylo tedy zanalyzováno 30 titulních stran.

2.2. *Analýza*

2.2.1. Morfologická úroveň

- Slovesa: Imperativ, indikativ

Při analýze na morfologické úrovni byla věnována pozornost takovým slovesům, které se v textu objevily v první či druhé osobě čísla jednotného či množného a ve způsobu oznamovacím či rozkazovacím do činností jimi označovaných zahrnovaly čtenáře či se na něj obracely.

Imperativní formulace, kterými by se autoři článků snažili působit na čtenáře či nabádat ho k něčemu, ať už prostřednictvím první nebo druhé osoby, se ve zkoumaných zpravodajských textech nevyskytly ani v jednom případě.

Formulace indikativní, které užitím první osoby množného čísla vyjadřují sounáležitost autorů a čtenářů, potažmo totožnost jejich zájmů či názorů, se objevily pouze ve čtyřech článcích, zato ale hned několikrát: V Lidových novinách z 9. 4. 2010 je tento prostředek v článku o reakcích na fakt, že k podpisu dohody o jaderném odzbrojování mezi

Ruskem a USA došlo v Praze, užít pětkrát. Ve všech případech šlo o kritické hlasy ze strany zastánců názoru, že Česko sehrálo při summitu prezidentů USA a Ruska příliš pasivní roli. V pěti případech jsou formulace označené uvozovkami jako citace, zbývající případ je titulek formulovaný jako stylizovaná přímá řeč bez označení uvozovkami. Objevují se věty jako:

„Jsme za slouhy na jedno použití. Velmoci nás využijí a pak odhodí.“

„Jsme žádáni jen coby číšníci,“ zlobil se předseda TOP 09 a bývalý šéf české diplomacie Karel Schwarzenberg.

„Nehráli jsme aktivní roli, neměli bychom se proto uchvacovat, že jsme pupek světa,“ řekl [Petr Nečas].

Jsme sluhové, či hostitelé historie? přou se politici

Opět Lidové noviny z 29. 12. 2011 v kratičkém článku, jenž poutá na problematiku nedostatku financí k brzké dostavbě dálnic, která je podrobněji probírána uvnitř listu, mimo jiné podobnou formulací:

Pokud by výstavba nových úseků pokračovala tímto tempem, dočkali bychom se plánovaného stavu dálnic až v roce 2040.

Jeden případ podobného užití byl zaznamenán v Mladé frontě Dnes z 19. 11. 2010 ve článku o kandidatuře Prahy na sídlo evropské agentury zajišťující navigaci:

Pokud Praha v soutěži skutečně zvítězí, bude se odtud řídit třicítka družic, díky nimž budeme moci jezdit auty bez map ještě přesněji, volat o pomoc při nebezpečí, vybírat mýtné či zaměřovat pozemky.

Právo ze dne 29. 12. 2011 v článku o zdražování cen topení píše:

Náklady na vytápění se samozřejmě liší podle toho, jak intenzívně topíme, v jak velkém prostoru, jestli spalujeme kvalitní dřevo či topíme štěpkou a zda kupujeme hnědé nebo černé uhlí.

V jednom případě, konkrétně v Lidových novinách ze dne 28. 12. 2011, byla nalezena formulace ve druhé osobě indikativu, kterou se autor článku přímo obrací na čtenáře:

Budete-li si na zlomenou končetinu chtít dát místo sádry lehčí obvaz z polymerového plastu, zaplatíte zhruba 400 korun.

- Zájmena první osoby množného čísla

Obdobně jako slovesa v první osobě množného čísla vyjadřují i zájmena první osoby množného čísla jednotu a sounáležitost autora a čtenáře. V rámci této analýzy bylo zjištěno užití takových zájmen celkem ve čtyřech větách, z toho dvakrát v Lidových novinách, dvakrát v Hospodářských novinách a jednou v Mladé frontě Dnes. V obou případech Hospodářských novin a v jednom případě Lidových novin šlo o články z 9. 4. 2010, které pojednávaly o již zmíněném tématu pražského podpisu dohody o odzbrojení USA a Ruska. Byly zvoleny formulace jako například tato z Hospodářských novin, která obsahuje:

"Bylo nám poděkováno za důležitou pomoc, zároveň ale Američané zmínili, že by uvítali posílení našeho kontingentu," uvedl pro HN vysoký český diplomat (...)

V Lidových novinách z 19. 11. 2010 se ve článku pojednávajícím o úspěšném pokusu vytvořit antihmotu objevuje věta o krátce po velkém třesku nevyrušených částicích hmoty:

Jejich pozůstatkem jsme dnes my a celý známý vesmír.

Na rozdíl od předešlých případů je však zde zájmeno „my“ užito ve mnohem širším smyslu – nezahrnuje pouze obyvatele České republiky, nýbrž celé lidstvo.

- Vokativy podstatných jmen

Co se týká morfologické úrovně podstatných jmen, bylo zkoumáno užití vokativu. Přímé oslovování – a to především osob, o kterých se v textech píše – je v odborné literatuře označováno za typickou bulvární strategii (viz výše). Při analýze se tento předpoklad potvrdil. Vokativy nebyly nalezeny u žádného nebulvárního deníku, po jednom případě se však objevily na titulních stranách obou zkoumaných bulvárních

listů. U Blesku šlo o vydání z 28. 12. 2011, ve kterém je titulkem oslovována bývalá politička Petra Buzková slovy:

Petro, vám to ale sluší!

Deník Aha! se 29. 12. 2011 obrací vokativem na nastávajícího otce dítěte Vladky Erbové:

Už jen pár týdnů, Tome!

- Stupňování přídavných jmen

U morfologie přídavných jmen bylo v článcích sledováno stupňování a jeho nezbytnost. Odborná literatura hovoří o užívání superlativů na místech, kde nejsou nutné, jako o typickém rysu propagandistického jazyka, resp. sémantické inflace (viz výše). Analýza ukázala relativně časté užívání třetích stupňů přídavných jmen namísto prvních v současném českém tisku: kromě Blesku se objevil takový případ ve všech ostatních zkoumaných denících alespoň jednou. U Hospodářských novin a Lidových novin bylo nalezeno po čtyřech případech, které ovšem nebyly vázány na určité téma či určitý den. Společná jim je vágnost ohledně objektu, se kterým se porovnávají, i ohledně toho, co přesně označují. Hospodářské noviny například píší dne 19. 11. 2010:

Složení koalice ODS a ČSSD v Praze přitom stále rezonuje i v nejvyšších politických patrech.

Lidové noviny otiskly v tentýž den větu:

Pro život Pražanů bude nejzásadnější dostavba metra A nebo nová trasa D.

U Práva a Mladé fronty Dnes bylo nalezeno po jednom případě.

Během analýzy však bylo zjištěno nejen užití superlativu, ale i komparativu ve formulacích, kde chyběl pozitiv, a to jednou u Hospodářských novin a jednou u Lidových novin. Jednalo se v případě Hospodářských novin o formulaci ze dne 28. 12. 2011:

Se srovnatelným softwarem přišli jako první na světě a zatím nemají vážnější konkurenci.

Lidové noviny formulují dne 29. 12. 2011 větu:

Přestože se kolem organizace i stylu rozloučení s Václavem Havlem objevovaly kromě pochvalných komentářů i některé rozporuplnější reakce, Forejt je přesvědčen, že vše proběhlo, jak mělo.

2.2.2. Syntaktická úroveň

- Věty tázací

Věty tázací ve funkci řečnických otázek byly ve smyslu persvaze a manipulace označeny za účinné prvky. Ve zkoumaném vzorku novin se věty tázací, ať už s odpovědí nebo bez, objevovaly přibližně stejně často napříč všemi deníky. V odborné literatuře předpokládaná bulvární tendence užívat řečnické otázky a odpovědi se tedy nepotvrdila. Hospodářské noviny užily tento prvek každé třikrát, Lidové noviny, Blesk a Aha! čtyřikrát a Právo a Mladá fronta Dnes pětkrát. Velmi často se řečnické otázky a případně odpovědi vyskytují v titulcích nebo na samých začátcích článků. Mladá fronta Dnes ze dne 29. 12. 2011 kupříkladu uvádí článek o pohřbu severokorejského vůdce Kim Čong-ila titulkem:

Pláč pro diktátora. Na povel, či z lásky?

Článek z Práva ze dne 28. 12. 2011 byl uvozen slovy:

Má se pražská Ruzyně přejmenovat na letiště Václava Havla? Politici ani voliči v názoru nejsou jednotní, i když včera večer se pod internetovou petici zorganizovanou filmařem Ferem Feničem podepsalo už přes 60 tisíc lidí.

- Věty zvolací

Pakliže u vět tázacích a jejich užití v médiích nebylo možné vysledovat strategii bulváru, u vět zvolacích je tomu zcela naopak: V Hospodářských novinách nebyly užity žádné, v Lidových novinách se objevily dvě, v Právu tři, v Mladé frontě Dnes sedm; ve zkoumaných výtiscích jich Aha! užilo 15 a Blesk 21. Zde byla tedy typicky bulvární strategie pokřikování podle Hoffmannové (viz výše) ověřena jako beze zbytku platná. Pro ilustraci několik příkladů z Blesku ze dne 9. 4. 2010:

Při sexu mluvím německy!

Pravá tvář Swayzeho!

Příklady z Aha! dne 29. 12. 2011:

Zpěvák Ivan Mládek přiznal nemanželského syna!

Už jen pár týdnů, Tome!

2.2.3. Sémantická úroveň

V této rovině byly zkoumány prvky jazyka spojené s jednotlivými slovy či slovními spojeními a jejich významovými složkami.

- Konotace podstatných jmen a sloves

Konotací se rozumí složka významu slova, která má co do činění s pocity či asociacemi, které dané slovo nese vedle denotační složky významu, jež pouze neutrálním způsobem označuje danou věc. Analýza se v tomto bodě zabývala podstatnými jmény a slovesy, resp. nominálními a verbálními frázemi, které lze počítat do spisovné roviny českého jazyka a které nejsou součástí metafor, které ovšem pohled na jimi označovaný denotát subjektivizují. Takových prostředků bylo nalezeno nejvíce v Mladé frontě Dnes – 11, poté v Právu 7, v Lidových novinách 6, v Hospodářských novinách a v Blesku tři a v Aha! dva. Právo v článku z 29. 12. 2011 o ubývajícím počtu studentů účastnících se lyžařských výcviků kupříkladu píše:

Chataři a vlekaři přiznávají, že zrušení školních zájezdů by bylo pro hory katastrofou.

„Katastrofou pro hory“ je tu míněno snížení obratu firem nabízejících služby lyžařům, nikoliv jev, který bude mít drastické či zničující následky pro tamní život nebo krajinu. U zvoleného výrazu tedy převažuje negativní konotační složka čili hodnocení výběrem slova. Podobným způsobem ohlašuje Mladá fronta Dnes v titulku z 29. 12. 2011:

Dvořákova televizní revoluce přinese pohádky i Felliniho

Z následujícího článku ovšem vyplývá, že programové zaměření stanice ČT 2, které se má „revoluce“ týkat, se významněji nezmění, pouze se zpravidelní vysílací časy. K zásadní změně stávajících poměrů, která by plně odpovídala označení „revoluce“, tedy nedojde. I zde je tedy výraz použit poněkud nadneseně.

Zajímavé rovněž je, že ve člancích z 28. 12. 2011, když Mladá fronta Dnes hovoří o smrti, resp. zabití bin Ládina a Heydricha, jsou využity výhradně výrazy „likvidace“ a „odstranění“, jako by se jednalo o neživé věci. I zde je možné vysledovat více či méně implicitní hodnocení autorů článků.

Seskok výsadkářů uvede (...) vzpomínkové akce na největší čin domácího, ale i evropského odboje ve druhé světové válce – odstranění Heydricha.

- Hodnotící adjektiva a adverbia

Za hodnotící přídavná jména a příslovce byla považována taková, u nichž, podobně jako u výše již popsaných podstatných jmen a sloves, převažuje hodnotící složka významu nad denotační. Ve zkoumaném vzorku se taková slova objevují hojně, nejčastěji v Mladé frontě Dnes, kde jich bylo nalezeno 27. Ve zbývajících nebulvárních denících se vyskytla srovnatelně často – mezi 17 a 19 případy. V Blesku bylo zjištěno 10 výskytů, v Aha! pouze 4. Lidové noviny 29. 12. 2011 například ve své zpravodajské části odsuzují vyjádření Martina Kocourka ohledně jeho finančních machinací slovy:

Trapný výstup ho však bude zřejmě pronásledovat ještě dlouho.

Tentýž deník označil 21. 10. 2011 smrt bývalého libyjského vůdce Kaddáfího za *potupnou* a jeho snahu uprchnout před ozbrojenými opozičními silami za „zoufalý plán“:

Zoufalý plán ale diktátorovi nevyšel.

Objevují se i taková adverbia, jako například „konečně“ v Hospodářských novinách z 29. 11. 2011:

Ministerstvo chce totiž novým způsobem financování konečně zahýbat nemocniční sítí.

Právo z 19. 11. 2010 poukazuje na neplnění slibu poslanců snížit počet placených funkcionářů ve svých řadách a používá přitom hodnotícího adverbium „nesměle“:

Po pěti měsících však politici nesměle připouštějí, že slib se plnit nedaří.

Znovu Právo 21. 10. 2011 píše:

Ostře nesouhlasnou reakci ministerstva dopravy vyvolal čtvrtěční článek Práva, které upozornilo na to, že legislativní zmetek způsobí spory ohledně používání letních pneumatik v zimě.

Zde lze vysledovat hned dva hodnotící prvky: reakce ministerstva na článek Práva nebyla pouze nesouhlasná, nýbrž „ostře“ nesouhlasná a nový zákon, kterého se týkala, Právo označuje silně negativně jako „legislativní zmetek“.

- Částice

Částicemi, zejména některými, vyjadřuje mluvčí či autor textu svůj postoj k výpovědi. Jejich užití ve zpravodajství tedy není z hlediska neutralnosti a objektivitě vhodné. Přesto se v českých denících objevují velmi často. Nejčastěji byly v nebulvárních denících nalezeny v Mladé frontě Dnes – hned čtyřicetkrát, nejméně často pak v Hospodářských novinách – dvaadvacetkrát. Srovnatelně často byly použity v Právu a Lidových novinách – bylo nalezeno 36-37 výskytů. V Blesku se objevily pouze šestkrát, v Aha! jen jednou. Vyskytovaly se části modální, například v Právu z 21. 10. 2011, který referoval o dopadení a zabití libyjského vůdce Kaddáfího i následujícími větami:

Podlehl prý střelným zraněním, jež utrpěl při zatýkání

Plukovník se údajně schovával v kanalizačním tunelu a na povstalce křičel "Nestřílejte, nestřílejte!"

Příklad pro užití částice intenzifikační „velmi“ pochází z Hospodářských novin z 19. 11. 2010, z článku o řešení irské finanční krize:

"Jedná se o velmi velké půjčky, o desítkách miliard," přiznal včera guvernér irské centrální banky Patrick Honohan, který jako první vysoký představitel země včera připustil, že Irsko o pomoci jedná.

Vytýkácí částice „jen“ byla použita kupříkladu ve článku z Mladé fronty Dnes z 29. 12. 2011 o povánočních marketingových akcích obchodů:

Sleva je však často jen zdánlivá.

Pro ilustraci užití částice modifikační *necht'* poslouží titulek z deníku Blesk z 28. 12. 2011:

Klidně jede bez řidičáku!

- Expresivní výrazivo

V této části si analýza všímala míry spisovnosti a obraznosti výrazových prvků. Zaznamenávala přitom jednak slova a obraty obecné a hovorové češtiny i lidové výrazy a frazeologismy, jednak metafory, které propojením slov původně různých významových domén více nebo méně implicitně dokreslují význam. V daném vzorku novin bylo nalezeno velké množství takových výrazů, nejvíce pak v Mladé frontě Dnes – 46 výskytů. Ve zbylých třech nebulvárních denících se expresivita objevila ve 29 až 33 případech, v Blesku pětadvacetkrát a v Aha! šestkrát. Mladá fronta Dnes 21. 10. 2011 kupříkladu uvedla zprávu o zabití Kaddáfího titulkem s lidovým obratem:

"Sláva! Je po něm"

Na stejné straně vyšel v ten den článek o tom, že si obchodníci po zpřesnění příslušného zákona více kontrolují bankovky, které přijímají. Článek, v němž je pětisetkorunová bankovka označená jako *Božena Němcová*, která je později *udána* v trafice – ve významu „je jí zapláceno“ – je uveden titulkem, který taktéž neodpovídá jazykové normě zpravodajství:

Počmárané peníze nebereme

V tomtéž článku hned v úvodu je pozornější kontrola přijímaných bankovek připodobněna ke hře o *černého petra*, přičemž „černý petr“ představuje poškozenou bankovku. Takové obrazné vyjádření však neodpovídá skutečnosti – v karetní hře totiž není přípustná možnost nechtěnou kartu nepřijmout. Nestandardním způsobem poškozenou bankovku však obchodník přijmout nemusí.

Blesk z 29. 12. 2011 formuloval titulěk, v němž hned dvojnásobným způsobem využívá tentýž expresivní výraz:

Hron do toho praštil!

Jednak jde o lidový výraz „praštit do toho“ ve smyslu oženit se, jednak je zde využita podobnost jména dotyčné mediálně známé osoby se slovem „hrom“ z lidového frazeologismu „hrom do toho praštil“.

Čtenáři Lidových novin se dále mohli například 21. 10. 2011 dočíst, že revolucionáři v Libyi s Kaddáfím *rozhodně nejednali v rukavičkách*, či že po jeho dopadení oznámili, že mají „*velkou rybu*“. Hospodářské noviny 9. 4. 2010 ve článku o podepsání dohody o jaderném odzbrojování mezi USA a Ruskem upozorňují, že *mezi zeměmi jsou stále i hluboké příkopy*. Stejný deník se 21. 10. 2011 zmiňoval například o *lepení děr ve zdravotnickém rozpočtu*, o *léku Evropské unie na státní bankrot* či o *překračování stropů* ve smyslu finančních limitů. Právo hovořilo například 29. 12. 2011 o tom, že *přímotopy spolknou 30 až 50 tisíc korun* nebo že *odlovit divočáka se lehce řekne, huř provede*.

Velmi často se objevují metafory, které jsou tvořeny za využití domény válečnictví, čímž se potvrzují informace z odborné literatury. Volba prezidenta je například v Právu ze dne 21. 10. 2011 pojmenována jako *boj o Hrad* či *prezidentské klání*, v Mladé frontě Dnes z 29. 12. 2011 potom jako *hradní souboj*. Lidové noviny 9. 4. 2010 píše o *boji za svět bez jaderných zbraní*, Mladá fronta Dnes 28. 12. 2011 předpovídá, že *obchodní řetězce by mohly o zákazníka začít bojovat nižšími cenami*, Hospodářské noviny 9. 4. 2010 psaly například o poslancích, kteří *obstrukcemi bojovali proti převaze*, a citují výrok Petra Nečase, že *„nemá cenu hrát předem prohrané bitvy“*. V poslední formulaci se mísí doména válečnictví s doménou hazardních her, rovněž častěji využívané. Mimo

již zmíněného „černého petra“ v Právu lze nalézt formulaci o „sázce“ v Hospodářských novinách 19. 11. 2010.

V sázce jsou nejen vklady irských občanů, ale i lidí, firem a bank z celé Evropy, hlavně z Británie.

Ve zkoumaném vzorku bulvárního tisku, u kterého především se předpokládalo hojné využití expresivních prvků, jich bylo nalezeno co do počtu výrazně méně než u nebulvárních deníků. Takový výsledek je však překvapivý pouze zdánlivě, je totiž nutné uvážit, že bulvární deníky využívají jiných grafických prostředků než nebulvární – pracují například s větší velikostí písmen a mnohem větší část své plochy věnují fotografiím. Čistého textu (nejen) na své titulní strany umisťují tedy podstatně méně než ostatní deníky.

- Eufemizmy

I eufemizmy, jež bývají pro svou vlastnost skrývat nepříjemné významy považovány za typický projev manipulativního jazyka, se v českém tisku objevují. Ve zkoumaném vzorku byly zjištěny sedmkrát v Lidových novinách, pětkrát v Právu, třikrát v Mladé frontě Dnes a Blesku a jednou v Hospodářských novinách a v Aha!. Většinou se jednalo o eufemistická vyjádření pro obsahy spojené se smrtí nebo s vojenstvím. Smrt prezidenta Václava Havla byla například v Lidových novinách 29. 12. 2011 označena jako *hodina H*, o pohřbu se tamtéž psalo jako o *rozloučení* či *loučení*. O zabití Kaddáfího libyjskými opozičními silami se v Právu 21. 10. 2011 psalo, že *zemřel rukou revolucionářů*; i Mladá fronta Dnes tentýž den o stejném tématu referovala jemnější formulací *sprovodili ho ze světa*.

Eufemistickým vyjádřením z oblasti vojenství se však zdají být závažnějšího charakteru. Hovoří-li se o *systému „s cílem sebeobrany“* v Lidových novinách 9. 4. 2010 nebo o *protiraketovém štítu* tamtéž, je tím skryt fakt, že jde o zařízení, které je samo schopné aktivně pálit rakety. Podobné formulace se 9. 4. 2010 objevily i v Právu a Mladé frontě Dnes.

Tentýž den se psalo v Blesku, že díky dohodě o jaderném odzbrojování mezi prezidenty Ruska a USA *má svět naději, že ubyde nebezpečného šrotu*. Téměř neškodně znějícímu

„nebezpečnému šrotu“ jsou zde postaveny naroveň zcela funkční ničivé jaderné zbraně hromadného ničení.

- Hyperonyma

Stejného cíle jako u eufemizmů – tedy zakrýt nepříjemnou skutečnost – lze i užitím slova významově nadřazeného. I tento mechanismus analýza zkoumaného vzorku českého tisku v několika případech objevila, a to jednou v Hospodářských novinách a dvakrát v Právu a v Lidových novinách. Většinou šlo i zde o obsahy týkající se militarií. Podle článků z 9. 4. 2010 v Lidových novinách, Právu i Hospodářských novinách k tématu již zmíněné dohody o jaderném odzbrojování je předmětem dohody zredukování počtu jaderných hlavic a *nosičů atomových zbraní* (Lidové noviny), případně *nosičů bojových hlavic* (Hospodářské noviny) nebo snížení stavu *strategické útočné atomové výzbroje* (Právo). Pouze Mladá fronta Dnes přiblížila, že do kategorie takových nosičů konkrétně patří například ponorky a bombardéry, čímž poněkud rozrušila možnou – a možná úmyslně vyvolanou – představu o neškodnosti nosičů.

Podobným způsobem pracuje Právo i v případě článku o chystaném prodeji vojenských letounů L-159 do Iráku ze dne 28. 12. 2011. Bojové letadlo je zde jednou označené za *nepotřebný bitevník*, dále už jen hyperonymy jako *letoun* nebo *nepotřebné letadlo*, které potlačují válečné významové souvislosti.

- Posun významu

V ojedinělých případech – konkrétně ve čtyřech – by se užití abstraktního centrálního pojmu v českém tisku dalo nazvat zneužitím, neboť obsahuje pozitivní konotace, přičemž není zcela jasné, co přesně v daném kontextu označuje – v důsledku čehož může docházet k posunu původního významu slova. Ony články z 9. 4. 2010 v Hospodářských novinách, Právu a Lidových novinách referující o podpisu odzbrojovací dohody citují slova prezidenta Obamy:

"(...) *Je to důležitý krok k jaderné bezpečnosti,*" prohlásil poté šéf Bílého domu. (Právo)

Přitom není nijak blíže specifikováno, zda se „jaderná bezpečnost“ vztahuje na stav světa, ve kterém neexistují jaderné zbraně, nebo ve kterém neexistují ani jaderné elektrárny, nebo snad ve kterém existuje redukované množství jaderných zbraní, které

jsou svým rozložením mocensky v rovnováze, či zda „jaderná bezpečnost“ označuje ještě něco jiného.

Mladá fronta Dnes ze stejného dne v článku ke stejnému tématu ohledně vztahů prezidentů Ruska a USA uvádí:

Největším kamenem jejich sváru přitom byl americký plán rozmístit v Česku a Polsku protiraketový štít s úmyslem bránit demokratický svět před případným útokem z Íránu.

Zde je využito pozitivních konotací sousloví „demokratický svět“, přičemž jím zcela jistě v souvislosti s „americkou protiraketovou obranou“ nemohou být míněny všechny země světa s demokratickým uspořádáním společnosti, jak by odpovídalo původnímu významu slova.

2.3. *Výsledky analýzy*

Tato analýza se pokusila ověřit a kvantifikovat výskyt typických prvků manipulativního jazyka v současném českém tištěném zpravodajství na vzorku titulních stran šesti celostátních deníků. S výjimkou hned první kategorie – slovesných imperativů – se potvrdilo užívání všech ostatních nadefinovaných prostředků neobjektivního, manipulativního jazyka.

Z hlediska absolutních počtů se zdánlivě překvapivě nejméně prvků objevilo v bulvárních denících, nicméně je nutné vzít v potaz fakt, že bulvární deníky užívají v mnohem větší míře grafických prvků – a tudíž méně textu. Přesto se nechají vysledovat jazykové strategie typické pro bulvár: Za prvé oslovování – tedy užívání pátého pádu, kterým deníky promlouvají k lidem, o nichž referují. Takový prvek se nevyskytl ani v jednom nebulvárním deníku. Druhým prvkem, který se u bulváru objevoval výrazně častěji než u ostatních deníků, jsou zvolací věty. Zatímco u Hospodářských novin nebyla zjištěna žádná, u Práva tři a u Lidových novin dvě, Blesk jich použil dvacet jedna a Aha! patnáct. Jakýsi přechod mezi bulvárními a nebulvárními deníky v tomto případě tvoří Mladá fronta Dnes, ve které bylo použito sedm zvolacích vět.

Porovnáme-li absolutní hodnoty užití prvků v nebulvárních denících, nalezneme nejvyšší číslo u Mladé fronty Dnes: 142 případů. Nejmenší počet byl nalezen v Hospodářských novinách, které užily neobjektivní prvky v 88 případech.

Při srovnání jednotlivých lingvistických úrovní, které byly užity ke členění jazykových prostředků – tedy morfologické, syntaktické a sémantické – se objevuje na každé z úrovní jiný deník coby nejčastější uživatel daných prvků. Morfologické prostředky neobjektivního jazyka užívají především Lidové noviny, syntaktické prostředky Blesk a sémantické prostředky Mladá fronta Dnes. Dá se tedy usuzovat, že každý deník má své specifické prostředky, jejichž společným rysem ovšem je neobjektivita a potenciál k manipulativnímu zneužití.

Tato data však nemají sloužit jako důkaz pro tvrzení, že české deníky svými čtenáři záměrně manipulují, nýbrž jako doklad o tom, do jaké míry se jazyk v článkách odchyluje od ideálu zpravodajské objektivity. Analyzované jazykové prvky mohou být

užity se záměrem manipulovat, ale nemusí – tuto problematiku tato analýza není schopná postihnout.

Závěr

V teoretické části byl na základě informací vyplývajících z českého práva, Etického kodexu Syndikátu novinářů České republiky i dalších odborných zdrojů doložen požadavek společnosti na nestrannost, pravdivost, nepředpojatost a objektivitu zpravodajství. Toto očekávání však stojí v kontrastu se skutečným stavem v médiích, která odrážejí svou vlastní, tzv. mediální realitu. Nejenže dosáhnout objektivitu je krajně obtížné s ohledem na samotnou osobnost novináře a jeho nutně subjektivním pohledem na svět, ale také vzhledem k povaze mediálního trhu a okolností vzniku zpravodajského produktu. Byly zmíněny nejvýznamnější studie k tématu vlivů na mediální obsah. Další část byla věnována významnému prostředku psaného zpravodajství – jazyku a požadavků na něj v rámci objektivitu zpravodajství. Rovněž bylo pojednáno o problematice potenciálně manipulativního jazyka a popsány byly jeho typické rysy, jež byly seřazeny do kategorií podle klasického členění v lingvistice.

V praktické části byl popsán postup a výsledky analýzy, jež si kladla za cíl zjistit, zda se definované neobjektivní prostředky ve zkoumaných médiích objevují a v jaké míře. Bylo zjištěno, že téměř všechny prostředky popsané v teoretické části – s výjimkou jednoho – se i v současných médiích v demokratickém zřízení skutečně objevují. Podařilo se potvrdit dvě strategie jako typicky bulvární, a to užívání zvolacích vět a vokativů. Dále vyšla najevo tendence deníků se diferencovat ohledně užívání neobjektivních prvků jazyka. Z hlediska počtu výskytů zkoumaných jazykových prvků je deníkem, který používá neméně objektivní jazyk, Mladá fronta Dnes. Naopak nejméně případů užití problematického jazyka v rámci této analýzy bylo zjištěno u Hospodářských novin.

Použitá literatura

Allott, N.: The role of misused concepts in manufacturing consent. In: de Saussure, L. – Schulz, J.: *Manipulation and Ideologies in the Twentieth Century*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 2005.

Breed, W.: *Social Control in the Newsroom: A Functional Analysis*. In: Tumber, H.: *News. A Reader*. Oxford: Oxford University Press, 1999.

Burton, G. – Jiráček, J.: *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2001.

Fidelius, P.: *Řeč komunistické moci*. Praha: Triáda, 1998.

Galtung, J. – Ruge, M. H.: The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research* March 1965 2: 64-90. In: Sage Full-Text Collections [online databáze] [cit. 2011-26-12]. Dostupné z: <http://jpr.sagepub.com/content/2/1/64.abstract>

Heringer, H. J.: „Ich gebe Ihnen mein Ehrenwort“ Politik, Sprache, Moral. München: Verlag C. H. Beck, 1990.

Hlavsa, Z.: K persvazivním prostředkům české publicistiky. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Praha: Univerzita Karlova, 1995.

Hoffmannová, J.: Jak přesvědčit ženy? Strategie a prostředky persvaze v ženských časopisech. In: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005.

Horálek, J.: Manipulace se slovy, manipulace myslí v publicistice. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Praha: Univerzita Karlova, 1995.

Jiráček, J./Köpplová, B.: *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003.

Kraus, J.: Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu. In: Čmejrková, S. – Hoffmannová, J. (ed.): *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003.

Lay, R.: *Manipulation durch die Sprache*. München: Wirtschaftsverlag Langen-Müller/Herbig, 1977.

- Lotko, E.: Texty politické propagandy a jazyková kultura. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Praha: Univerzita Karlova, 1995.
- McNair, B.: Sociologie žurnalistiky. Praha: Portál, 2004.
- Minářová, E.: Výrazové prostředky persvaze v psané církevní publicistice. In: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005.
- Mžourková, H.: Specifika komentáře se zaměřením na persvazi. In: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005.
- Nováková, J.: Lead jako prostředek persvaze. In: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005.
- Osvaldová, B. a kol.: Zpravodajství v médiích. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2001.
- Osvaldová, B. – Halada, J. a kol.: Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace. Praha: Libri 2007.
- Shoemaker, P. J. – Reese, S. D.: *Mediating the Message. Theories of Influences on Mass Media Content*. New York: Longman, 1991, 1996.
- Srpová, H.: Manipulace a persvaze – janusovské dilema. In *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005.
- Sikora, J.: Manipulatorische Aspekte der Sprachverwendung in der Danziger NS-Publizistik der 30. Jahre. In *Zeitschrift für Germanistik* 17, 1989.
- Šlosar, D.: Jazyk totality a jazyk dneška. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Praha: Univerzita Karlova, 1995.
- White, D. M.: The ‚Gatekeeper‘: A Case Study in the Selection of News. In: Tumber, H.: *News. A Reader*. Oxford: Oxford University Press, 1999.

Internetové zdroje

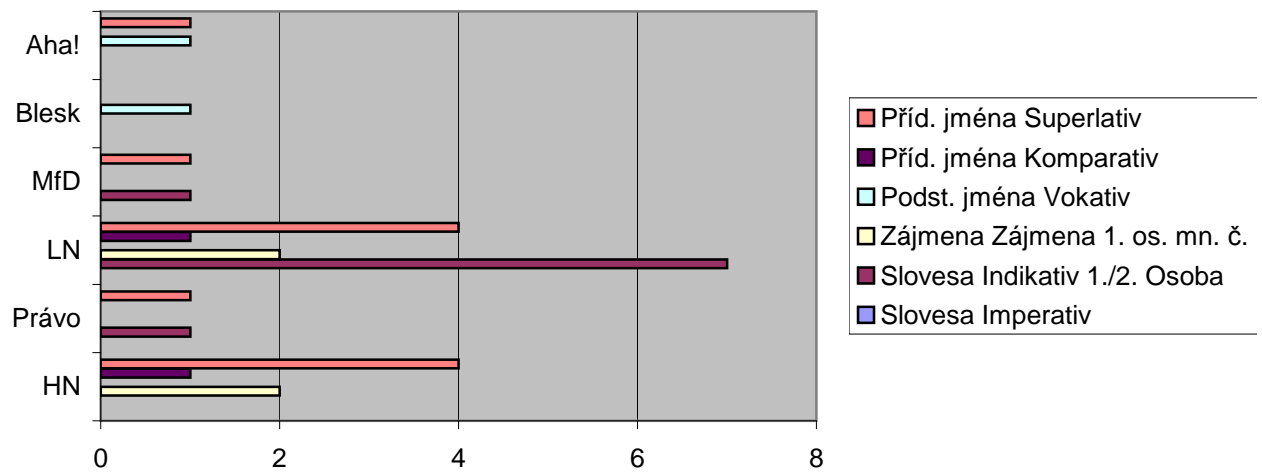
Syndikát novinářů České republiky: Etický kodex novináře. Syndikat-novinaru.cz [online]. ©2008 [cit. 2011-12-26]. Dostupné z: <http://syndikat-novinaru.cz/1/5/36/etika/eticky-kodex>

Zákony

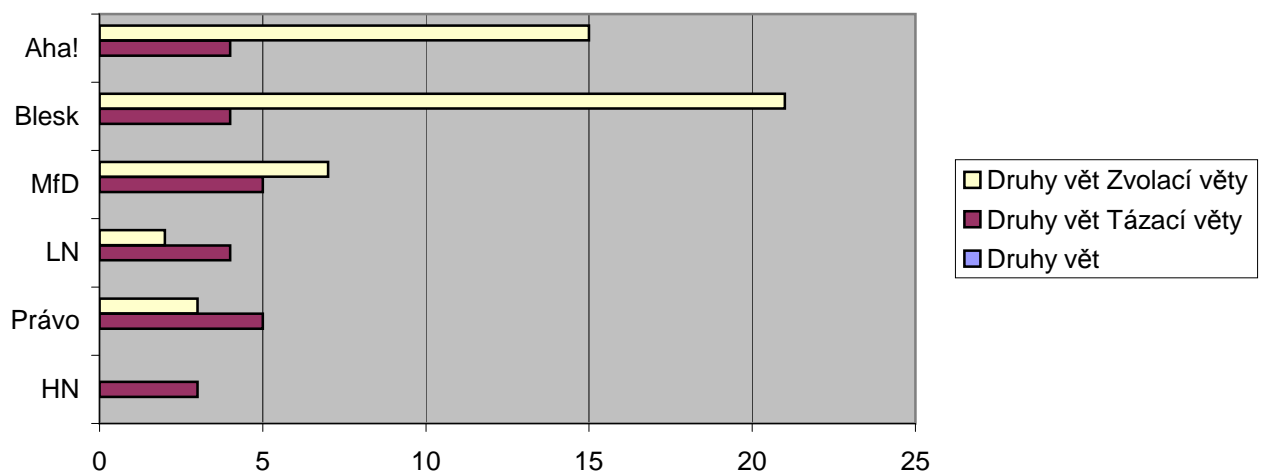
Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)

Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

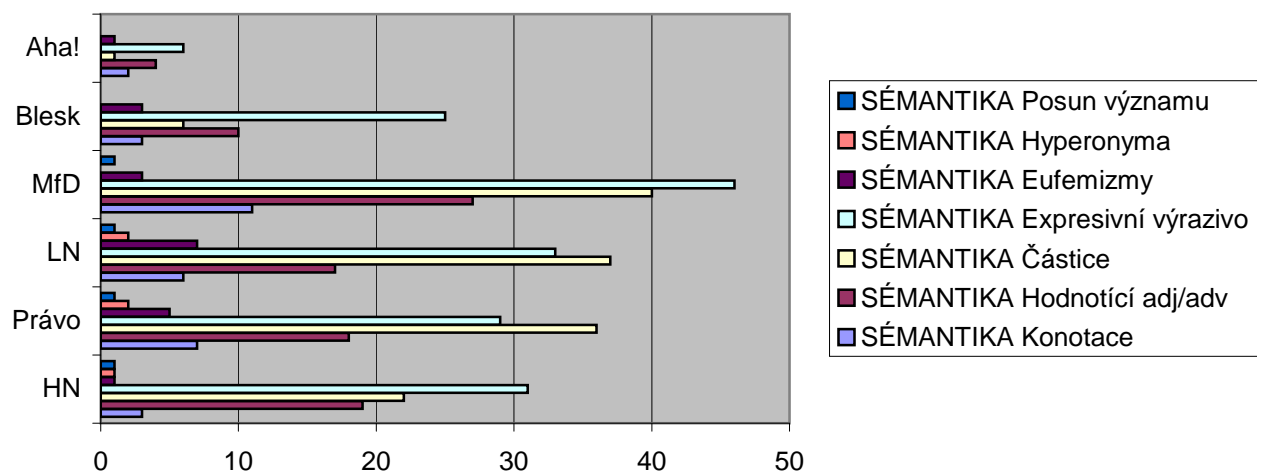
Morfologie

Syntax

Sémantika

mn. č.
soba

čí věty
í věty

mu

irazivo

j/adv

—]

		HN	Právo	LN	MfD	Blesk	Aha!
MORFOLOGIE							
Slovesa	Imperativ	0	0	0	0	0	0
	Indikativ 1./2. Osoba	0	1	7	1	0	0
Zájmena	Zájmena 1. os. mn. č.	2	0	2	0	0	0
Podst. jména	Vokativ	0	0	0	0	1	1
Příd. jména	Komparativ	1	0	1	0	0	0
	Superlativ	4	1	4	1	0	1
CELKEM morfologie		7	2	14	2	1	2
SYNTAX							
Druhy vět							
	Tázací věty	3	5	4	5	4	4
	Zvolací věty	0	3	2	7	21	15
CELKEM syntax		3	8	6	12	25	19
SÉMANTIKA							
	Konotace	3	7	6	11	3	2
	Hodnotící adj/adv	19	18	17	27	10	4
	Částice	22	36	37	40	6	1
	Expresivní výrazivo	31	29	33	46	25	6
	Eufemizmy	1	5	7	3	3	1
	Hyperonyma	1	2	2	0	0	0
	Posun významu	1	1	1	1	0	0
CELKEM sémantika		78	98	103	128	47	14
CELKEM		169	214	232	282	145	68